

**МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ПРАВА, ЕКОНОМІКИ ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН**

**Кафедра державно-правових дисциплін
ВІДДІЛЕННЯ ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему:

**«ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРАВІ ЄС»**

Виконав: студент II курсу

спеціальності

262 Правоохоронна діяльність

Чернега Олександр Володимирович

Керівник: к.ю.н., доцент Качурінер В.Л.

Рецензент: к.ю.н., доцент Сєрих О.В.

Одеса – 2021 року

АНОТАЦІЯ

Чернега О.В. Юридична відповідальність у сфері охорони навколишнього природного середовища в праві ЄС. – На правах рукопису.

Кваліфікаційна робота магістра, спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність», Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, 2021 рік.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є аналіз інституту відповідальності у сфері охорони навколишнього природного середовища в праві ЄС.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, основної частини, яка включає три розділи, висновків і списку використаних джерел.

У першому розділі розглянуто загальні засади екологічної політики Європейського Союзу.

У другому розділі досліджено юридичну відповідальність за шкоду навколишньому природному середовищу в праві ЄС.

У третьому розділі проаналізовано розвиток інституту юридичної відповідальності за шкоду навколишньому природному середовищу в праві України під впливом євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: відповідальність, навколишнє середовище, ЄС, екологічне право, екологічна політика, імплементація.

ANNOTATION

Chernega O. Legal responsibility in the field of environmental protection in EU law. – Manuscript.

Master's qualification work, 262 «Law enforcement», International humanitarian university, Odessa, 2021.

The purpose of the master's qualification work is to analyze the institution of responsibility in the field of environmental protection in EU law.

The master's qualification work consists of an introduction, the main part, which includes three sections, conclusions and a list of sources used.

The first section discusses the general principles of the European Union's environmental policy.

The second section examines the legal liability for environmental damage in EU law.

The third section analyzes the development of the institution of legal liability for damage to the environment in the law of Ukraine under the influence of European integration processes.

Keywords: responsibility, environment, EU, environmental law, environmental policy, implementation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ.....	8
1.1. Етапи формування екологічної політики Європейського Союзу.....	8
1.2. Джерела екологічного права Європейського Союзу.....	17
РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШКОДУ НАВКОЛИШНЬОМУ ПРИРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩУ В ПРАВІ ЄС.....	36
2.1. Органи управління охороною навколишнього середовища в Європейському Союзі.....	36
2.2. Інститут відповідальності в екологічному праві Європейського Союзу.....	46
2.3. Практика Європейського суду з прав людини з питань юридичної відповідальності за шкоду навколишньому природному середовищу.....	54
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ НАВКОЛИШНЬОМУ ПРИРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩУ В ПРАВІ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	64
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва Є., Мелень-Забрамна О., Скрильніков Д. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля : посібник. Львів : Видавництво «Компанія “Манускрипт”», 2016. 240 с.
2. Андрейцев В. І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : моногр. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2011. 373 с.
3. Анісімова Г. В. Принципи екологічного права: поняття та види. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України», Харків, 20–21 листоп. 2013 р. / Нац. акад. прав. наук України. Харків, 2013. С. 484–486.*
4. Баб'як О. С., Біленчук П. Д., Чирва Ю. О. Екологічне право України: Навчальний посібник. К.: Аттіка, 2009. 216 с.
5. Барчукова Н.К. Международно-правовые основы становления и развития интеграции Европейского сообщества: автореф. дис. канд. юрид. наук. М., 1997. 16 с.
6. Беяневич О. А. Про застосування практики Європейського суду з прав людини. *Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Сер. Юридичні науки.* 2009. № 81. С. 32-38.
7. Боклан Д.С. Ответственность за экологический ущерб, причиненный правомерной деятельностью. *Международное право.* 2004. № 4 (20). С.47-97.
8. Бригадир І. В. Щодо визначення екологічної безпеки як правової категорії. *Форум права.* 2010. № 4 URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm 2010 4 20.

9. Вишняков О. К. Право Європейського Союзу: підручник. О.: Фенікс, 2013. 883 с.

10. Вовк В. Вступ країн центральної та східної Європи до Європейського союзу: вплив на екологічну політику та перспективи сталого розвитку (уроки для України). Резюме стратегічного дослідження. URL : <http://www.clubofrome.org.ua/vstup-krayin-tsentralnoyi-ta-shidnoyi-yevropi-do-yevropejskogo-soyuzu-vpliv-na-ekologichnu-politiku-ta-perspektivi-stalogo-rozvitku/>.

11. Впровадження європейських стандартів і нормативів у державну систему моніторингу довкілля України : наук.-метод. посіб. / О. І. Бондар, О. Г. Тараріко, Є. М. Варламов та ін. К. : Інрес, 2006. 264с.

12. Вылегжанина Е.Е. Новые тенденции в развитии института ответственности в европейском экологическом праве. *Московский журнал международного права*. 2004. № .1. С.162-163.

13. Вылегжанина Е.Е. Новые тенденции в развитии института ответственности в европейском экологическом праве. *Международное право*. 2005. № 3. С.159-177.

14. Гетьман А. П., Шульга М. В., Анісімова Г. В., Соколова А. К. Екологічне право України в запитаннях та відповідях: Навчальний посібник. Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. 480 с.

15. Голік Ю., Войтенко А., Ілляш О. Законодавство Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища : навч. посіб.; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю.Кондратюка, Полтав. держ. аграр. акад., Агроекол. центр, НТЦ Полтав. від-ня Інж. акад. України, Екол. рада Полтавщини. Полтава : Оріяна, 2009. 170 с.

16. Горбань Ю.С. Суб'єкти екологічного врядування ЄС: наднаціональний рівень. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. №3. 2014. С.65-71.

17. Гришин Н. Общественность и среда обитания: правовые аспекты участия общественности в принятии экологически значимых решений в России и Европе. М.: Ин-т проблем гуманизма, 1997. 466 с.

18. Дзяд О. В. Спільні політики Європейського Союзу та їх значення для України = Common EU Policies and Their Significance for Ukraine: навч. посіб. / за заг. ред. М. Бойнуна та ін. К.: Міленіум, 2009. 668 с.

19. Директива Європейського Парламенту і Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування деяких директив. *OJ L*. 2008. Vol. 312. P. 3-30.

20. Договір про заснування Європейського Співтовариства. URL : [/http://eu-directory.ea ua.info/index.php?act=show&doc_id=1&id=74](http://eu-directory.ea.ua.info/index.php?act=show&doc_id=1&id=74).

21. Европейское право. Право Европейского союза и правовое обеспечение защиты прав человека: учеб. для вузов / Рук. авт. кол. и отв. ред. д.ю.н., проф. Л. М. Энтин. 2-е изд., пересмотр. и доп. М. : НОРМА. 2007. 960 с.

22. Екологічне право : [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч.закл.] / за ред. А. П. Гетьмана. Х.: Право, 2013. 432 с.

23. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. 720 с.

24. Європейський Союз. Консолідовані договори. К.: Port-Royal, 1999. С. 140-142.

25. Європейський Союз: політика, економіка, право. Навчальний посібник / За ред. д-ра іст. наук Н. В. Антонюк, М. М. Микієвича. Львів, 2005. 532 с.

26. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році. Київ, 2018. URL : : https://eu-ua.org/sites/default/files/imce/layout_16_02_final.pdf.

27. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2016 році. Київ, 2017. URL :

<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/zviti-pro-vikonannya/zvit-pro-assotsiatsiyu-2016.pdf>.

28. Ивакин В.И. Теория юридической ответственности за экологические правонарушения и практика его применения. М., 2004. 324 с.

29. Ивакин В.И. Место юридической ответственности за экологические правонарушения в системе юридической ответственности *Аграрное и земельное право*. 2003. № 4. (56). С.46-54.

30. Ивановская Н.В. Особенности оснований гражданско-правовой ответственности за причинение экологического вреда. *Вестник РУДН. Серия: Юридические науки*. 2008. № 3. С.16-23.

31. Івасечко О. Особливості формування екологічної політики Європейського Союзу. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2013. Вип. 25. С. 114-115.

32. Ільків Н. В., Гаєцька-Колотило Я. З. Екологічне право України: Навчальний посібник. К.: Істина, 2008. 296 с.

33. Качурінер В. Л. Правове регулювання екологічної політики Європейського Союзу у сфері виробництва : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2016. 212 с.

34. Качурінер В. Л. Принципи та правові важелі екологічної політики Європейського Союзу. *Право і суспільство*. 2014. № 6.1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_6.1_43.

35. Качурінер В. Л. Становлення та розвиток політики Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища та екологічних стандартів виробництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 5. С. 324-328.

36. Капустин А.Я. Право Европейского Союза : учебник. М. : Юрайт, 2013. 387 с.

37. Кашкин С.Ю. Право Европейского Союза: учебник для вузов / под. ред. С.Ю.Кашкина. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Издательство Юрайт, 2010. 119 с.

38. Кобецька Н. Р. Екологічне право України: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2008. 352 с.
39. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_b06.
40. Костицький В. В. Екологічне право України : Підручник. Дрогобич : Коло, 2012. 360 с.
41. Кравченко С. М., Андрусевич А. О., Бонайн Дж. Актуальні проблеми міжнародного права охорони навколишнього середовища : підручник ; за заг. ред. С. М. Кравченко. Львів: Вид. центр ЛНУ, 2002. 336 с.
42. Краснова Ю. А. Поняття та місце права екологічної безпеки в системі екологічного права України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 2. С. 138-146.
43. Краснова И.О. Правовое регулирование возмещения экологического вреда. *Экология и право*. 2005. № 4. С.56-63.
44. Кремер Л., Винтер Г. Экологическое право Европейского Союза. М. : Издательство «Городец», 2007. 144 с.
45. Лозінська С. В., Чудик-Білоусова Н. І. Європейська екологічна політика та її вплив на реформування законодавства України про охорону навколишнього природного середовища. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1. С. 602-608.
46. Марушевський Г. Б. Інтеграція екологічної політики в Україні в контексті європейської інтеграції. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 1. С. 116-122.
47. Микієвич М.М., Андрусевич А.О. Європейське право навколишнього середовища: навч. посіб. Львів, 2004. 256 с.
48. Мірошніченко О.П. Особливості правового регулювання інституту відповідальності в екологічному праві Європейського Союзу *Вісник Київського міжнародного університету*. 2016. Вип.12. С.121-125.

49. Ориновська А. С. Адаптація екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу; наук. кер. А. А. Трушкевич. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Суми, 18-19 травня 2017 р. / Редкол.: А. М. Куліш, М. М. Бурбика, О. М. Резнік та ін. Суми : СумДУ, 2017. Ч. 1. С. 134-135.

50. Охорона довкілля в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. URL : https://issuu.com/irf_ua/docs/dovkillia-fin-6_1_.

51. Парламентська експертна група з євроінтеграції. URL : <http://peg.org.ua/association-agreement>.

52. Петров В.П. Экология и право. М., 1981.

53. Попович Ю. Досвід реалізації екологічної політики ЄС країнами Центральної і Східної Європи: уроки для України. URL : [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_02\(13\)/12pydeuu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_02(13)/12pydeuu.pdf).

54. Право Європейського Союзу : [підручник] / під. ред. О. Вишнякова. О. : Фенікс, 2013. 883 с.

55. Про Європейський Союз : договір від 7 лют. 1992 р. у редакції від 1 груд. 2009 р. URL : www.minjust.gov.ua/file/23491.

56. Про заснування Європейської Спільноти: договір від 25 берез. 1957 р. у редакції від 1 груд. 2009 р. URL : www.minjust.gov.ua/file/23491

57. Рябець К. А. Екологічне право України: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 438 с.

58. Саватьє Р. Теория обязательств. М., 1972. 440 с.

59. Сближение природоохранного законодательства Европейского Союза: путеводитель. Рабочий документ персонала Европейской Комиссии. Брюссель, 25.08.1997 г. SEC (97) 1608.

60. Справа Дубецька та інші проти України, 10.02.2011 р. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_689.

61. Степаненко В. Понятие и правовое значение принципов экологической политики ЕС. *Политика и общество*. 2006. № 6. С. 84-88.

62. Христова Г. Про позитивні зобов'язання держави стосовно прав людини в умовах збройного конфлікту та його наслідків. URL : <https://rm.coe.int/native/168072b3cf>.

63. Цвайгерт К., Кетц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права / Пер. с нем. Т. 2. М.: Междунар. отношения. 2000. 512 с.

64. Черкес М.Ю. Міжнародне право : підручник. К.: Правова єдність, 2009. 392 с.

65. Шамборовський Г.О. Регіональна політика Європейського Союзу: навч. посіб. К.: Знання, 2011. 187 с.

66. Шпарик Н. Я. Адаптація екологічного законодавства України до стандартів Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 33. С. 210-218.

67. Юдківська Г. Ю. Еволюція ролі Європейського суду на шляху до процедуралізації фундаментальних прав. *Вісник Верховного Суду України*. 2011. № 7. С. 19-22.

68. Якушенко Л. Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики: аналіт. зал. URL : www.niss.gov.ua.

69. Ярошук В. Г. Конституційно-правові аспекти екологічної безпеки. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 43-54.

70. Akandji-Kombe J.-F. Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights. Council of Europe: Human rights handbooks, 2007. 68 p.

71. Andersen M., Liefferink D. European Environmental Policy: The Pioneers. Manchester University Press, 1997. 144 p.

72. Case C-166/97, Commission v France [1999] ECR I-1719. URL : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61998CJ0096>.

73. Case C-96/98, Commission v France, European Court reports 1999. URL : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61998CJ0096>.

74. Case 181/73, European Court reports 1974 Page 00449. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61973CJ0181>.
75. Case of Öneriyıldız v. Turkey. 30.11.2004. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67614>.
76. Council of the European Union. Environment. URL : www.consilium.europa.eu/policies/env?lang=en.
77. Case of Tyrer v. the United Kingdom. 25.04.1978. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57587>.
78. Commission's Tenth Annual Report, supra note 2, at 46-47 and 48-51. URL : http://publications.europa.eu/resource/ellar/8eb9074c-8712-454b-9a7d5c13d10f8f4e.0001.02/DOC_1.
79. Council Directives 79/409/EEC on the conservation of wild birds. *OJ. L* 103. P. 1; 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and wild fauna and flora. *OJ. L*. 206. P. 7.
80. CURIA—Annual Report. *Court of Justice of the European Union*. 2013. P. 33. URL : http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7000/.
81. Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment. URL : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32001L0042>.
82. Donald A., Dinah S. Environmental Protection and Human Rights. Cambridge University Press, 2011. 1026 p.
83. European Commission/Environment Directorate-General. URL : www.ec.europa.eu/dgs/environment/index_en.htm.
84. European Parliament. *Environment, Public Health Food Safety Committee*. URL : www.europarl.europa.eu/committees/en/envi/home.html;jsessionid.
85. Fourth Annual Survey on the Implementation and Enforcement of Community Environmental Law. SEC(2003) 804. URL : <http://aei.pitt.edu/37266/>.

86. Harris D. J. Law of the European Convention on Human Rights / D. J. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick. 3-d ed-n. Oxford: Oxford University Press, 2014. 1080 p.

87. Judgment of the Court of 19 December 1968. SpA Salgoil v Italian Ministry of Foreign Trade, Rome. Reference for a preliminary ruling: Corte d'appello di Roma – Italy. Case 13-68. [1968] ECR 453 URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61968CJ0013>.

88. Kenig-Witkowska M. M. Prawo środowiska Unii Europejskiej. Witkowska. Warszawa.: Zagadnienia systemowe, 2005 250 s.

89. Ludwig Kramer, Focus on European Environmental Law 219-20 (Sweet & Maxwell 1992). URL : www.law.msu.ru/file/26834/download/26838.

90. Mering L., Ochrona środowiska w prawie wspólnotowym i w prawie polskim. Harmonizacja polskiego prawa z zakresu ochrony środowiska z normami prawa Wspólnot Europejskich. Sopot: Wydaw. Prawnicze "Lex", 1999 284 s.

91. OJ L 156 of 25.06.2003, p. 17. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legacontent/EN/TXT/?uri=celex%3A52006PC0232>

92. OJ L 041 , 14/02/2003. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52003AG0028>.

93. OJ L 326, 03.12.1998. URL : <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/LT/ALL/?uri=OJ%3AL%3A1998%3A326%3ATOC>.

94. Pietras M. Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie. Lublin, 2000. 387 s.

95. Richard C. Visek. Implementation and Enforcement of EC Environmental Law. *Georgetown International Environmental Law Review Spring*. 1995. V.6. 123 p.

96. Sands P. European Community Environmental Law: Legislation, the ECJ and Common Interest Groups'. *Modern Law Review*. 1990. ol. 53. № 5. P. 681-695.

97. White Paper on Environmental Liability. URL : http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/el_full.pdf.